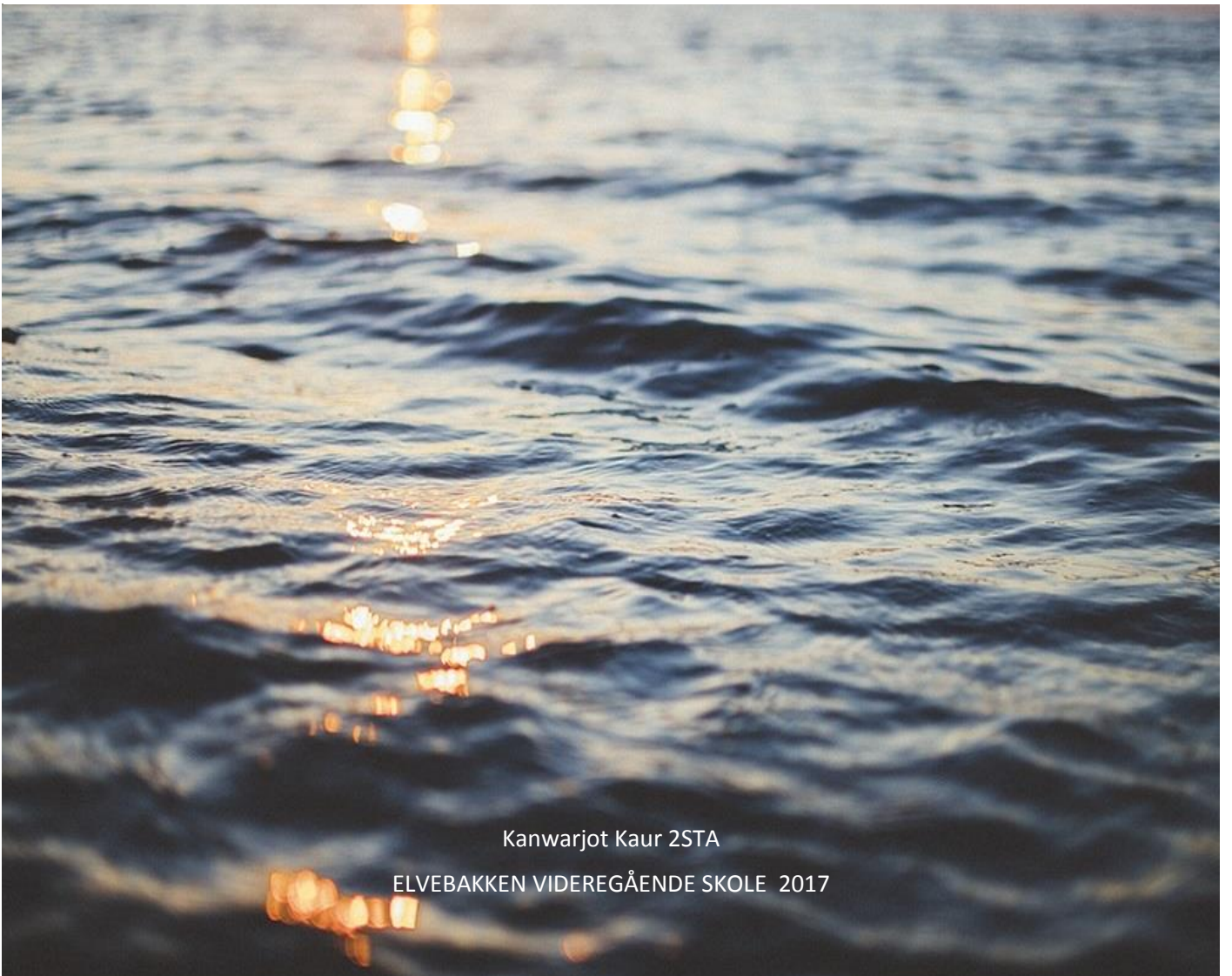

NORGE OG RESSURSENE FORBANNELSE

Kanwarjot Kaur 2STA

ELVEBAKKEN VIDEREGÅENDE SKOLE 2017

Forord

I denne forskningsrapporten skal jeg utforske hvorfor petroleumsfunn gjort i Norge i siste halvdel av 1900-tallet førte til høyere velstand, bedre velferdstilbud og bedre levekår for store deler av befolkningen, snarere enn det som er normen i andre land som finner naturressurser, nemlig økt korrupsjon, skjev økonomisk vekst, svekket demokrati og i verste fall krig. Til tross for store reserver av verdifulle råvarer burde være redningen for utviklingsland som vil bygge en stabil økonomi og et godt velferdssystem, virker snarere oljen som en forbannelse i mange tilfeller. Det har den ikke gjort i Norge.

Oljen er en svært prominent del av norsk historie generelt og norsk 1900-tallshistorie spesielt. Norge er i dag en av verdens ledende oljeeksportører, og med haltende priser de siste årene har det blitt klart hvor stor betydning norsk petroleumsindustri har for hele landets økonomi, og hvordan petroleumsrelaterte næringer ofte står som hjørnesteinsbedrifter i småsamfunn på Sør- og Vestlandet.

I rapporten skal jeg beskrive teoretisk bakgrunn for fenomenet ressursenes forbannelse og generell norsk oljehistorie, for så å studere trekk som gjør at land ikke klarer å forvalte naturressursene på en produktiv måte og deretter sette funnene i en norsk kontekst. Analyse av innhentet datamateriale i form av intervju- og dokumentanalyse vil gi konkrete svar på hvorfor Norges oljepolitikk var vellykket, og hva som var avgjørende for at oljen kom hele samfunnet til gode.

Jeg vil rette en stor takk til lærer Knut Erik Aarvold for god veiledning, solid oppfølging og nyttige innspill underveis. I tillegg vil jeg takke mine to intervjuobjekter Helge Ryggvik og Øystein Noreng for at de tok seg tid til å la seg intervju, og hvis kunnskap står som grunnvullen i dette prosjektet.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	3
2	Problemstilling	3
3	Metodevalg og gjennomføring	3
3.1	Metodevalg	3
3.2	Datainnsamling	4
3.3	Refleksjoner vedrørende datainnsamlingen	4
4	Teori	4
4.1	Ressursenes forbannelse	4
4.2	Oljens særegne karakter	5
4.3	Ressursenes forbannelse som profeti	5
5	Økonomiske effekter	5
6	Politiske effekter	6
7	Norges oljehistorie	7
7.1	Oljeverdstand	10
8	Analyse	10
8.1	Institusjonell kvalitet	10
8.2	Korrupsjon	13
8.3	Demokratiets manifestasjon	13
8.4	Teknologisk makt	14
8.5	Norges forhandlingsposisjon	15
8.6	Det økonomiske perspektivet	15
9	Konklusjon	18
10	Bibliografi	19
11	Vedlegg	22

1 Innledning

Ser man nærmere på den moderne historiens store geopolitiske konflikter, ser man ofte at kontroll over store reserver av verdifulle naturressurser ligger bak som en hovedårsak. Noen av verdens mest konfliktfylte områder som Afghanistan, Irak og Sør-Sudan sitter alle på enorme reserver av olje og gass, men uten å ha opplevd noen reell bedring i form bedre levekår for befolkningen. Det er unektelig et paradoks at mange land som trenger kapital til produktiv nasjonsbygging ikke klarer å bruke store oljereserver til dette formålet, men at oljen heller bidrar til svakere økonomisk vekst, mindre demokrati og i noen tilfeller en negativ utvikling i levekår. For en som sitter i Norge kan dette verdensbildet være vanskelig å forstå; Hvorfor ble olje og gass i disse landene en forbannelse, mens de samme ressursene i Norge nærmest har vært en velsignelse?

Forklaringen på hvorfor det er slik er todelt; et tett interaktivt samspill av politikk og økonomi avgjør hvordan et land forvalter olje og andre naturressurser, og om forvaltningen lykkes. Gjennom forskningsprosessen har jeg sett at en rekke faktorer som korrupsjon, sosial tillit og engasjement, landets økonomiske situasjon før ressursfunnet, demokrati, eksisterende sosiale institusjoner og naturressursens pris avgjør om oljen gagnar landet på sikt, og hvorfor Norges oljehistorie skiller seg fra normen.

2 Problemstilling

Historien viser at rikdom i form av store oljereserver ofte virker som en forbannelse over lands økonomiske, politiske og sosiale spekter. Hva avgjør om et land forvalter naturressurser på en god måte, og hvorfor ble ikke Norge rammet av ressursenes forbannelse ved funn av petroleumsreserver i Nordsjøen?

3 Metodevalg og gjennomføring

3.1 Metodevalg

For å besvare problemstillingen har jeg hovedsakelig benyttet kvalitativ forskningsmetode. Kvalitativ forskningsmetode er mye anvendt i humaniora og samfunnsvitenskapelige fag, og egner seg svært godt til å forstå underliggende prosesser bak fenomener (Berg, 2004). Dermed gir den kvalitative metoden anvendt i denne rapporten bedre innsikt og forståelse for de mekanismer som formet norsk oljepolitikk på 60-, 70- og 80-tallet. Enkelte steder er det også innslag av kvantitativ metode i form av analyse av grafer basert på innhentet datamateriale. Problemstillingens økonomiske natur gjør det naturlig å se på tallmaterialet som danner det kvalitative analysegrunnlaget, og er kun brukt der det hensiktsmessig underbygger og tydeliggjør den kvalitative analysen.

Forskningen er gjennomført ved datainnsamling i form av dybdeintervju og dokumentanalyse. Dokumentanalysen av utvalgte tekster ga mer informasjon om selve fenomenet det skulle forskes på, mens dybdeintervjuene ga anledning til å forstå Norges oljepolitiske situasjon spesifikt.

3.2 Datainnsamling

Dybdeintervjuene spiller en hovedrolle i den kvalitative analysen, og følgelig ble valg av intervjuobjekter svært viktig. Intervjuobjektene er basert på anbefalinger og henvisninger samt deres erfaring og kunnskap om temaene økonomisk historie og Norges oljeerfaringer. Intervjuobjektene er som følger:

- Helge Ryggvik, dr. philos. i historie ved Universitet i Oslo. Ryggvik jobber til daglig som forsker ved TIK-senteret for teknologi, innovasjon og kultur, og har gitt ut en rekke bøker om norsk oljehistorie, f.eks. *Til siste dråpe* (2009, Aschehoug) og *Norsk oljehistorie* (1997, Gyldendal) i samarbeid med Marie Smith-Solbakken og Norsk petroleumforening.
- Øystein Noreng, professor emeritus ved Institutt for ledelse og organisasjon ved Handelshøyskolen BI. Noreng har vært aktiv i det offentlige ordskiftet rundt norsk oljevirkosomhet siden det ble funnet olje på norsk sokkel, bl.a. med bøkene *Olje-Norge, det bevisstløse eksperimentet* (1984, Aschehoug) og *The Oil Industry and Government Strategy in the North Sea* (2016, Routledge).

Intervjuene var delvis strukturerte i at jeg hadde en intervjuguide med forhåndsbestemte spørsmål, men at jeg samtidig har latt intervjuobjektene skissere større sammenhenger uten detaljfokuserte oppfølgingsspørsmål fra min side. Intervjuene ble tatt opp og skrevet ned i etterkant, og deler av svarene fikk jeg også tilsendt elektronisk via e-post.

3.3 Refleksjoner vedrørende datainnsamlingen

Under forskningsprosessen dukket det opp flere uventete utfordringer og nye spørsmål, og jeg miscalculerte hvor mye informasjon jeg kunne innhente i løpet av et visst tidsrom. Det ville vært interessant å gjennomføre intervjuene tidligere i forskningsprosessen, og deretter ta oppfølgingsintervju etter å ha tolket og analysert innhentet datamateriale. For å få en mer nyansert innsamling kunne jeg også ha valgt et intervjuobjekt som jobber med oljeforvaltning i dag, men dette viste seg vanskeligere enn først antatt.

I all forskning, også i studier av fortiden, er det viktig å ikke la sine egne overbevisninger og antakelser ta overhånd. Forskningsprosessen som ligger til grunn for denne rapporten er derfor utført med en bevisst nøytral tilnærming, hvor jeg har lagt vekt på å legge mine egne politiske overbevisninger til siden og heller gå dypere i det faktagrunnlaget som allerede eksisterer.

4 Teori

4.1 Ressursenes forbannelse

Ressursenes forbannelse er betegnelsen for det paradoksale fenomenet hvor land rike på ikke-fornybare ressurser (da særlig olje, gass og mineraler) opplever svakere økonomisk vekst, undergraving av demokrati og generelt svakere utvikling i levekår enn land med mindre eller ingen forekomst av slike ressurser (Auty, 1993). Fenomenet har siden 50- og 60-tallet vært diskutert i sammenheng med utviklingsgeografisk avhengighetsteori, da særlig i

lys av Prebisch-Singer-teorien (Ross, 1999). Navnet «ressursenes forbannelse», på engelsk «the resource curse» eller «the paradox of plenty», ble ført av lansert av den britiske økonomen Richard Auty i hans bok *Sustaining Development in Mineral Economies – The Resource Curse Thesis* fra 1993. Fenomenet hadde tidligere blitt utforsket i studier som *Oil Windfalls – Blessing or Curse* (1988) av Alan Gelb, og ble på 90-tallet videre forsket på og bevist i studiet *Natural Resource Abundance and Economic Growth* (1995) av økonomene Jeffrey D. Sachs og Andrew M. Warner. I tillegg til Terry Lynn Karls bok *The Paradox of Plenty: Oil Booms and Petro-States* (1997) danner de overnevnte verkene fra Gelb, Auty og Sachs & Warner mye av grunnlaget for senere forskning på fenomenet.

Siden 60-tallets diskusjoner om avhengighetsteori har videre studier ofte vist ressursenes forbannelse som todelt; den rammer både politisk og økonomisk, med skadelige og til dels ødeleggende konsekvenser innen begge aspektene (Ross, 1999).

4.2 Oljens særegne karakter

I litteratur om ressursenes forbannelse brukes ofte begrepene olje, naturressurser og råvarer om hverandre. Derfor vil jeg her benytte anledningen til å fremheve oljens unike natur når det kommer til fenomenet. Olje kan forårsake alle komponentene i ressursenes forbannelse, herunder hollandsk syke, korrupsjon, svekket demokrati og nasjonal samt internasjonal konflikt, men særlig i sistnevnte er oljens særegne karakter fremtredende. Bell og Wolford (2014) viser at funn av oljereserver selv uten videre utvinning forskyver maktbalansen så til de grader at det øker sjansen for nasjonal konflikt. Fenomenet «petro-aggression» beskriver hvordan land som er rike på olje har økt tilbøyelighet til å starte internasjonale konflikter samt høynede sjanser for konflikt innad i landet (Colgan, 2013). Oljen har altså en distinkt rolle teorien om ressursenes forbannelse.

4.3 Ressursenes forbannelse som profeti

Det er viktig å understreke at oljens skadende virkning på et land som helhet ikke er regelen, men snarere et utfall som forekommer ofte. At Norge ikke ble rammet av ressursenes forbannelse er dermed ikke en unik prestasjon, da en rekke andre land som Canada, Botswana og Chile også har klart å la naturressurser komme befolkningen som helhet til gode. Allikevel tilhører disse landene et mindretall i et globalt perspektiv.

5 Økonomiske effekter

Ressursenes forbannelse rammer ofte økonomien i første omgang, da gjerne i form av «dutch disease», eller hollandsk syke på norsk. Hollandsk syke er ifølge Finansdepartementet (2014):

[...] de negative virkningene som en for stor bruk av inntekter fra en ikke-fornybar naturressurs kan ha for konkurranseutsatt sektor, dvs. næringer som eksporterer eller produserer i konkurranse med utenlandske produsenter.

Begrepet hollandsk syke ble brukt for første i *The Economist* i 1977, da i forbindelse med Nederlands erfaringer med Groningen-gassfeltet. De store inntektene som Nederland fikk fra

gassforekomstene på Groningen-feltet fra slutten av 1960-tallet finansierte en sterk vekst i offentlige utgifter. Denne utgiftsveksten førte til negativ utvikling i konkurranseutsatte næringer, med påfølgende oppsigelser i disse næringene og økt arbeidsledighet (Ebrahimzadeh, 2012). Fenomenet ble studert videre, og i 1982 utviklet økonomene Warner M. Corden og J. Peter Neary en økonomisk modell for å beskrive og forklare fenomenet hollandsk syke i verket *Booming Sector and De-Industrialization in a Small, Open Economy*. Begrepet og fenomenet har siden hatt en sentral plass i teorien om ressursenes forbannelse, og brukes ofte som en fellesbetegnelse for de negative økonomiske effekter store ressursfunn har. Senere forskning har pekt på råvareprisers volatile natur som en av hovedutløserne til hollandsk syke snarere enn ressursfunnets størrelse, men skisserer samme konsekvenser som Corden og Nearys modell fra 1982 uavhengig av utløsende faktor (Cavalcanti, et al., 2014).

Hollandsk syke rammer ved at den fører til en massiv investeringsoppgang i en sektor, ofte olje, gass eller andre ikke-fornybare ressurser, på bekostning av andre sektorer som jordbruk eller annen produksjon (Østenstad, 2015). En høynet pengestrøm i form av investeringer styrker landets valuta, noe som svekker konkurranseevnen til konkurranseutsatte næringer på det internasjonale markedet. En styrket valuta tilsier også økt kjøpekraft, et faktum som tilsier at konkurranseutsatte næringer må konkurrere med billige importvarer i større grad enn tidligere, og følgelig taper de både inntekt og marked nasjonalt og internasjonalt (Neary & Corden, 1982).

Hvis fenomenet med hollandsk syke rammer i forbindelse med funn av ikke-fornybare ressurser (heller enn økt innkommende pengestrøm i form av f.eks. utenlandsk bistand), tilsier det også at landet har gjort seg svært avhengig av én industri (Østenstad, 2015). Prisene på råvarer i form av ikke-fornybare ressurser er ikke fastsatte, og dermed kan en eventuell prisnedgang ramme økonomien svært raskt og hardt.

6 Politiske effekter

Ressursenes forbannelse kan også ramme det politiske fundamentet i et land, i enkelte tilfeller med nærmest irreversible konsekvenser. Jevn inntektsøkning og økonomisk vekst forbindes ofte med en gradvis oppbygging og bedring av demokrati, men den positive effekten uteblir hvis den økonomiske veksten stammer fra en ikke-fornybar ressurs (Ross, 2000). Selv i land hvor det allerede er politisk stabilitet vil store råvarefunn med påfølgende oppbygging av en råvarenæring skade demokratiet og føre til mer korrupsjon blant byråkrater og politikere (Ades & Tella, 1999 og Ross, 1999, 2000). Ifølge rapporten *Natural Resources and Violent Conflict* av Ian Bannon og Paul Collier utført for The World Bank i 2003 vil land hvor råvareeksporten står for 5% av BNP ha en 6% sjanse for væpnet konflikt, mens risikoen for væpnet konflikt stiger til 33% hvis råvareeksporten utgjør 25% av BNP. Konflikter med fundament i ikke-fornybare ressurser kan oppstå som følge av svekket demokrati, økt korrupsjon og uenigheter om råderetten over råvaren. I enkelte tilfeller vil

også fornyet tilgang til inntektsgivende naturressurser forlengte allerede eksisterende konflikter (Bannon & Collier, 2003).

7 Norges oljehistorie

Å ha et overblikk over norsk oljehistorie er hensiktsmessig for å forstå videre analyse i rapporten. Norske myndigheter hadde allerede i 1958 fått beskjed fra Norges Geologiske Undersøkelse om at en kunne se bort ifra muligheten for at det skulle finnes kull, olje eller gass på kontinentalsokkelen langs den norske kysten (Olje- og energidepartementet, 2016). Dette bildet skulle imidlertid endre seg i 1959, da Nederland fant gass i Groningen-feltet i Nordsjøen. Flere utenlandske selskaper viste interesse i mulige oljeforekomster lenger nord i Nordsjøen, og i 1952 sendte det amerikanske oljeselskapet Phillips Petroleum en formell søknad til norske myndigheter om tillatelse til å lete på norsk sokkel. Denne ble sendt til Jens Evensen i Utenriksdepartementet, som var svært skeptisk til å la utenlandske selskaper innta en nærmest monopolistisk rolle i spillet om eventuelle oljefunn (Ryggvik [A], 2017). Søknadens noe lunkne mottakelse kunne imidlertid ikke hindre at muligheten til å finne petroleumsreserver i Nordsjøen gjorde det svært viktig å avklare hvilke deler av Nordsjøen som kunne regnes som norsk territorium.

Tidligere hadde Norge forholdt seg til en fiskerigrense på 12 nautiske mil utenfor Norskekysten, hvor eventuelle forekomster og ressurser på havbunnen ikke tilhørte Norge (Benum, 2015). I frykt for at Norges naboland eller andre internasjonale aktører skulle kunne legge beslag på den norske kontinentalsokkelen, slo Norge fast den 31. mai 1963 gjennom kongelig resolusjon at havbunnen og undergrunnen i de undersjøiske områdene utenfor Norskekysten var underlagt Norge som stat (Ryggvik [A], 2017). En avgrensning til nabolandene, da i hovedsak Storbritannia og Danmark, skulle fastslås med utgangspunkt et midtlinjeprinsipp. Den ensidige norske avtalen var avhengig av støtte fra nabolandene, noe den raskt fikk fra Storbritannia, som ønsket å få i stand en avtale så fort som mulig. I 1965 sto delelinjen mellom Norge og Storbritannia klar, og senere samme år var avtalen med Danmark også ferdig. Med dette rådet Norge over en kontinentalsokkel i Nordsjøen som var like stor som det norske fastlandet (Ryggvik [A], 2017).

Videre arbeid i forbindelse med kontinentalsokkelen ble gjort av det nyopprettede Kontinentalsokkelutvalget med Jens Evensen i spissen. Det ble bestemt at Norge skulle ta i bruk samme system som i Storbritannia, hvor selskaper fikk andeler av norsk kontinentalsokkel i utlyste blokker gjennom konsesjonsrunder. Staten fikk inntekt gjennom skatter og direkte andeler av den produserte oljen, også kalt royalties (Norsk Petroleum, 2017). Det er en rekke sider ved konsesjonssystemet som sikrer at Norge som stat ikke gikk glipp av oljeformuen. Et sentralt trekk var hjemfallsretten, som innebærer at det offentlige vederlagsfritt kan overta det anlegget konsesjonen er gitt for ved konsesjonstidens utløp (Vannfallskonsesjonsloven, 1917). Utvinningstillatelser ble først gitt i seksårsperioder, hvor selskaper etter tre år måtte gi fra seg en fjerdedel av blokken. Hvis et selskap valgte å beholde blokken ved endt seksårsperiode, måtte de etter tre år gi fra seg nok en fjerdedel.

Den endelige konsesjonslovgivningen ble vedtatt 13. april 1965, og kun dager etterpå ble flere oljeselskap invitert til å søke om konsesjon til å drive oljevirkosomhet på norsk kontinentalsokkel. Evensen signaliserte i forkant at de utenlandske selskaperes investeringsmidler og kompetanse både i forhold til teknologi og petroleumsvirkosomhet generelt skulle veie tyngre enn selskaperes nasjonalitet (Ryggvik [A], 2017).

Den første boringen på norsk sokkel ble gjennomført av det amerikanske oljeselskapet Esso på boreriggen Ocean Traveler i juli 1966, og viste ingen spor av olje. Esso fortsatte likevel å bore og fant til slutt olje i feltet, men ikke nok til å gi et overskudd som kunne forsvare videre produksjon. Etter tilsvarende skuffende resultater på flere andre brønner ble det satt i gang en ny konsesjonsrunde i 1969. Desember samme år gjorde selskapet Phillips Petroleum et enormt funn på ca. 3 milliarder fat olje og store mengder gass. Feltet ble døpt Ekofisk.

Det gigantiske funnet på Ekofiskfeltet gjorde Nordsjøen mer attraktiv enn noensinne, ikke minst fordi man regnet de politiske forholdene for stabile. Norsk oljepolitikk i sitt tidligste stadium kan sammenfattes av ti punkter fra Stortingets industrikomite i 1971, også kalt «de ti oljebud» (Ryggvik [A], 2017). I disse budene befestes bl.a. viktigheten av «nasjonal styring og kontroll» og et statlig oljeselskap som kunne utvikle et «integrert norsk oljemiljø» med bred- og spisskompetanse innen petroleumsutvinning (Hellem, 1971). Bratteli-regjeringen som overtok i mars 1971 realiserte denne målsettingen ved å arbeide aktivt for å opprette et nytt, statlig oljeselskap, framfor å gi hovedrollen til et allerede eksisterende norsk selskap. Bratteli-regjeringen gikk av året etter, men Stortinget støttet allikevel forslaget, og 14. juni 1972 ble Statoil opprettet. I ettertid ble norske petroleumselskap bevisst støttet og favorisert framfor utenlandske selskap, dog alltid i skyggen av det statlige selskapet. Med opprettelsen av Statoil ble petroleumsnæringens plass i det norske samfunnet sementert, og debatten rundt petroleumsvirkosomheten nådde Stortinget for alvor. Et resultat at dette er Stortingsmelding 25 1973-74 (Finansdepartementet, 1974), som står støtt som fundamentet i norsk oljepolitikk.

Oppbyggingen av en selvstendig norsk petroleumsindustri utover Statoil ble etter hvert så viktig at det gjennom kongelig resolusjon den 8. desember 1972 ble slått fast at norske selskaper skulle gis forrang framfor utenlandske selskaper der de hadde tilsvarende kompetanse og kvalitet (Oljedirektoratet, 1983). Denne proteksjonistiske mekanismen var en viktig faktor i oppbyggingen og videreutviklingen av selskaper som det halvprivate Norsk Hydro og det helprivate Saga, som etter hvert sikret seg lovende felter på norsk sokkel som Frigg og Snorre parallelt med Statoil og flere internasjonale selskaper (Ryggvik, 2009, s. 129). Med dette etablerte Norge en sterk selvstendig petroleumsindustri på oppstrømsiden i form av utvinning, og videre på nedstrømsiden petrokjemisk foredlingsindustri. Norsk Hydro kjøpte i 1999 opp Saga, og ble selv oppkjøpt av Statoil i 2007.

Etter hvert som oljen ble mer og mer lønnsom, innså staten at Norge som land ikke fikk nok igjen for ressursene som ble hentet opp av havet. Med det opprinnelige skatteregimet fra 1965 fikk Norge inn mindre oljeinntekter enn Storbritannia på samme tidspunkt (Ryggvik [A], 2017). Oljeprisens firedobling som følge av oljekrisen i 1974 viste for alvor hvilke mengder som kunne glippe gjennom Norges hender, og i 1975 fikk man en ny skattelov for oljesektoren; petroleumsløven, som med enkelte mindre justeringer har blitt stående i dag. I det nye skatteregimet betalte selskapene 25% ordinær og 53% særskatt (nå henholdsvis 24% og 54%) (Petroleumsskatteloven, 1975). De norske myndighetene var fra begynnelsen av bevisst på farene ved en unormal rask vekst i petroleumssektoren, innbefattet hollandsk syke. I Stortingsmelding 25 1973-74 hadde man fastsatt at oljen skulle utvinnes i «moderat tempo», for å forhindre omstillingsproblemer (Finansdepartementet, 1974). Samtidig frigjorde man seg fra de internasjonale selskapene ved at Statoil vokste seg større og større. Utover 1970-tallet fikk Statoil tildelt 50% eierandel i alle nye konsesjonsrunder (Ryggvik, 2009).

For å beskytte norsk økonomi mot overoppheting som følge av økte oljeinntekter vedtok Stortinget i 1990 å opprette et oljefond ved navn Statens petroleumsfond, hvor alle petroleumsinntekter skulle settes inn. Dette ble tatt ett steg videre da Stoltenberg-regjeringen innførte handlingsregelen, som begrenser regjeringens mulighet til uttak fra fondet (Garvik, 2017). Fondet har en todelt funksjon; det skal skåne norsk økonomi for en flom av oljepenger og samtidig sikre at kommende generasjoner kan dra nytte av oljerikdommen. I dag er Statens Pensjonsfond Utland verdt over 7000 milliarder kroner (Norges Bank, 2017).

Statoil hadde fra selskapets opprettelse fått klar beskjed fra myndighetene om at selskapet ikke bare skulle hente opp norsk olje, men også etablere seg som et fullverdig oljeselskap med kompetanse og kapasitet til å løse teknologiske utfordringer, drive produksjon og bygge ut installasjoner (Ryggvik, 2009). Gjennom 70- og 80-tallet utviklet Statoil og en rekke andre norske selskaper som Aker og Kværner teknologisk kompetanse som gjorde at de behersket stadig mer av utfordringene og prosessene innen petroleumsvirksomhet i Nordsjøen. Norsk petroleumsideindustri blomstret fra 1980-tallet til langt ut på 2000-tallet, både på opp- og nedstrømsiden. I årene etter 1988 opplevde Norge en utemmet vekst i petroleumsnæringen, med en topp i petroleumproduksjon i 2004 på nærmere 270 millioner tonn oljeekvivalenter (Oljedirektoratet, 2017).

I 1999 uttrykte Statoil ønsket om at selskapet skulle privatiseres for å kunne øke sin fleksibilitet til å investere og ekspandere i utlandet. Dette fikk tilstrekkelig støtte i Stortinget, og i 2001 ble Statoil delprivatisert, og 1/3 av Statoil kunne omsettes fritt på børs (Ryggvik,

2015). Statoils dominans på norsk sokkel og økende armslag internasjonalt økte i påfølgende år, og ble kraftig styrket av fusjoneringen med Norsk Hydros oljedivisjon i 2007. Etter fusjonen satt staten med 67% av aksjene i selskapet, noe den enda gjør (Olje- og energidepartementet, 2014).

7.1 Oljevelstand

Oljen har utvilsomt vært en enorm fordel i videreutviklingen av en omfordelende norsk velferdsstat og nasjonsbyggingen generelt. Norge hadde i 1966 en BNP per capita som var 25% lavere enn svenskenes, mens 50 år etter var norsk BNP per capita 30% høyere enn våre svenske naboer, og petroleumsindustrien alene har i perioden 1966-2016 skapt verdier i norsk økonomi for 12.200 milliarder kroner (Hovland, 2016). Torben K. Mideksa poengterte i studiet *The Economic Impact of Natural Resources* (2012) at 20% av årlig vekst i BNP per capita i Norge skyldes legater fra petroleumsindustrien.

8 Analyse

For å belyse og besvare problemstillingen skal det videre i rapporten ses på de faktorer som i hovedsak utgjør og utløser ressursenes forbannelse, for så å se på faktorene i en norsk kontekst.

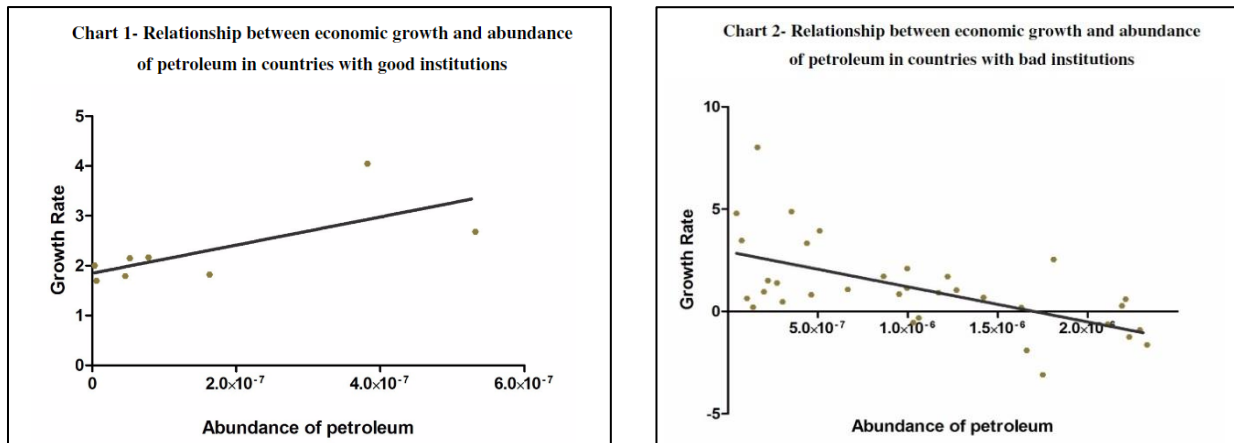
8.1 Institusjonell kvalitet

Flere studier peker på at gode institusjoner spiller en nøkkelrolle i suksessfull ressursforvaltning, da i første rekke politiske institusjoner (Mehlum, et al., 2005). Om et land klarer å skape produktiv vekst av ressursfunn avhenger ofte av hvordan rikdommen blir fordelt på innbyggere, og her spiller politiske og økonomiske institusjoner en nøkkelrolle i at det er de som utformer og praktiserer en eventuell omfordeling. I studiet *Resource curse and institutional quality in oil countries* (2008) ser Mehrara, Alhosseini og Bahramirad på gjennomsnittlig vekstrate i råvareproduserende land med god institusjonell kvalitet sammenlignet med vekstraten i råvareproduserende land med lav eller dårlig institusjonell kvalitet. Institusjoner dømmes tradisjonelt etter seks faktorer:

- Innbyggers mulighet til å velge sine egne styresmakter samt deres ytrings-organiserings- og pressefrihet
- Politisk stabilitet og frihet fra vold og terrorisme
- Styresmaktenes effektivitet
- Styresmaktenes evne til å forme og innføre lover og reguleringer
- Rettsikkerhet
- Korrupsjon

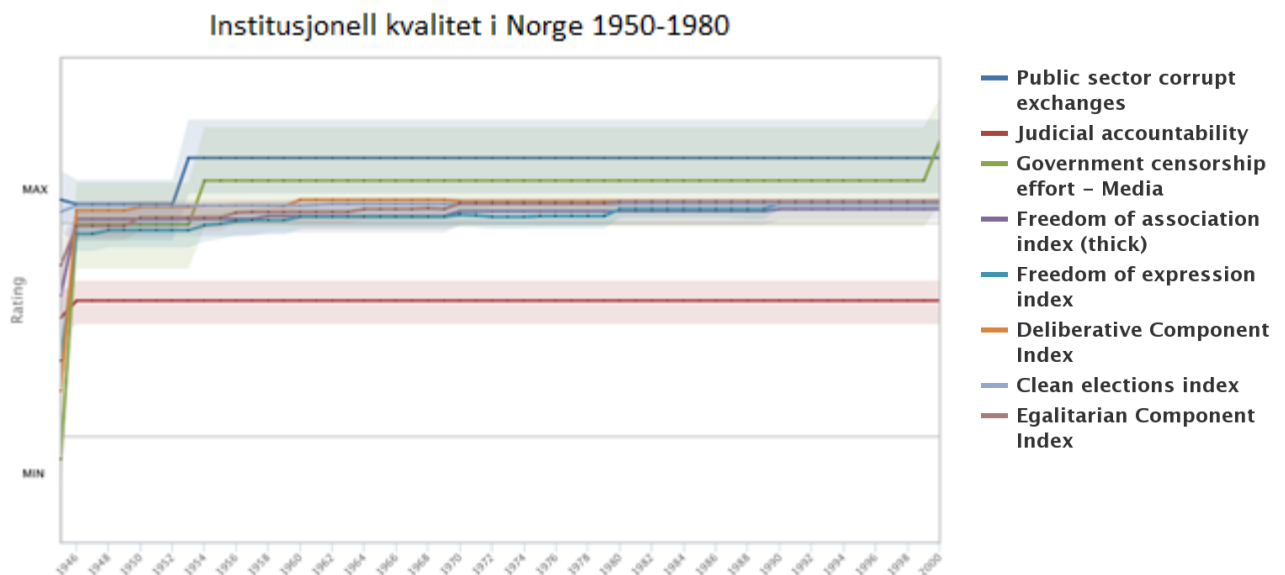
(The World Bank, 2017)

Mehrara, Alhosseini og Bahramirad har samlet data om overnevnte faktorer i en rekke land for å undersøke forholdet mellom økonomisk vekst og institusjonell kvalitet (fig. 1):

Figur 1 Mehrara, Alhosseini & Bahramirad 2008

Av dette forstås det at institusjonell kvalitet er avgjørende for om et land klarer å skape reell vekst av råvarefunn. Ifølge Mehlum et.al. (2005) kan råvarefunn sammenlignes med en styrkeprøve for institusjoner, og dermed er ressursforbannelsens politiske tilbakeslag kun gjeldende i land hvor svake institusjoner er et tilstedeværende faktum før råvarefunn. Den institusjonelle kvaliteten i Norge har siden 1900-tallet vært svært god, med unntak mellom 1940-45. En grafisk framstilling over Norges institusjonelle kvalitet kan produseres ved å benytte data fra det internasjonale V-Dem-instituttet, som er basert i Universitetet i Gøteborg. Fig. 2 er en grafisk framstilling over en rekke faktorer som til sammen utgjør de fem faktorene for institusjonell kvalitet framsatt av The World Bank i Norge fra 1950-2000:

Figur 2 Highcharts.com | V-Dem data version 6

Under er en tabellmessig fremstilling av samme data som utgjør ovenstående graf:

Indeks*	1950	1980
Public sector corrupt exchanges	3.77	4.42
Judicial accountability	2.41	2.41
Government censorship effort – Media	3.48	4.1
Freedom of association	3.56	3.67
Freedom of expression	3.4	3.73
Deliberative Component	3.73	3.81
Clean elections	3.75	3.77
Egalitarian Component	3.58	3.81

*I alle indekser vil høyest mulig tall tilsi best mulig resultat. F.eks. vil høyere tall i 1980 ift. 1950 innen faktoren *Government censorship effort – Media* tilsi mindre sensur, ikke mer.

Basert på datamaterialet kan man se at den institusjonelle kvaliteten i Norge var relativt høy til å begynne med, og ikke i noen indeks opplevde Norge negativ vekst fra 1950 til 1980, etter at petroleumsreservene i Nordsjøen var påvist og den tilhørende industrien under full oppseiling. Dette betyr at Norge fra begynnelsen hadde svært gode forutsetninger for å omgjøre oljereservene til konstruktiv rikdom og velferd, og at de norske institusjonene overlevde styrkeprøven de ble satt på av petroleumsfunnene. Mehlum, Moene og Torvik har sett nærmere på norske institusjoners bakgrunn i *Mineral Rents and Social Development in Norway* (2008):

The main reason why Norway's natural resources have been a blessing rather than a curse finds its explanation within the political system and in the policy decisions it generates. In the era from 1900 onwards, more and more of the Norway's natural resources were utilized. This was an era of increased political participation. The extension of the franchise, and broad geographical and class representation in the political system, created many veto players resisting any attempt of resource grabbing by narrow interest groups. In turn, the industrialization which the resources generated implied a growth in the labor movement, and it was in the interest of this labor movement to promote a political system ensuring that the resource wealth benefited broader groups of the population. Thus, when the oil era came, the institutions of Norway were already well prepared to ensure that also this resource wealth would be to the best of the population.

Mehlum, Moene og Torvik understreker sammenhengen mellom Norges industrialisering i første halvdel av 1900-tallet og dertil oppbygging av politiske bevegelser, da særlig fagbevegelser og tilhørende sosialt engasjement hvor oppbyggingen institusjoner som hadde en egalitær fordeling av ressursrikdom var en prioritet. Dette pekes også på av Ryggvik:

Jeg tror først og fremst det er et spørsmål om demokrati. Ikke bare demokrati i parlamentarisk forstand, men kanskje enda mer i form av folkelig mobilisering. [...] Den gangen var det veldig mye diskusjon om EU-medlemskap som mobiliserte folk veldig, det falt sammen med ungdomsopprøret osv., med radikaliserende ungdom. Når oljen ble funnet, så var jo de veldig opptatt av hva som skjedde i oljevirkosheten, det var veldig mye kritisk oppmerksomhet hele tiden. Det var en del av bakgrunnen til at man fikk den politikken hvor man skulle ta det med ro, for her var det så mye problemer som kunne oppstå som sikkerhetsproblemer, ulykker kunne komme.

Ryggvik poengterer her det samme som Mehlum, Moene og Torvik i at det folkelige engasjementet rundt politikken generelt og oljepolitikken spesielt sikret at det ikke var mye rom for aktører som var ute etter å sikre seg oljerikdom alene, men at omfordeling og velferdsøkning for befolkningen som helhet var viktig. Robuste demokratiske institusjoner og elementer muliggjorde det folkelige engasjementets visjon.

8.2 Korrupsjon

Ades og di Tella peker i studiet *Rents, Competition and Corruption* (1999) på hvordan funn av store ressursreserver fører til økt korrupsjon blant politikere og byråkrater, og om dette kommenterer Ryggvik:

Vi har korrupsjon i Norge, kanskje mer enn mange tror, vi har mer enn Danmark og Sverige. Dermed er vi kanskje litt påvirket allikevel, men det er klart at sammenlignet med mange andre oljeproduserende land så er det lite.

På Transparency Internationals korrupsjonsindeks for 2016 får Norge 85/100, mens Sverige og Danmark får henholdsvis 88 og 90 av 100. Ryggvik har altså rett i at korrupsjonsnivået i Norge er høyere enn våre skandinaviske naboland, men det er lavere enn andre velfungerende, oljeproduserende land som Canada (82/100) og Botswana (60/100) (Transparency International, 2017). Oljeselskapet Statoil har imidlertid vært involvert og mistenkt i flere korrupsjonsskandaler, blant annet Statoil-Horton saken i Iran i (Økokrim, 2009) og selskapets utbetalinger til det angolanske oljeselskapet Sonangol (NRK Rogaland, 2016). Imidlertid omhandler disse korrupsjonssakene utbetalinger og korrupsjon i utlandet, mens det ikke finnes noe bevis for at Statoil (eller andre oljeselskaper) har brukt korrupsjon som middel for å tilegne seg oljereservene i Nordsjøen. Basert på foregående resonnement kan man si at oljefunn og økt velstand som følge av disse funnene ikke har ført til økt korrupsjon innad i Norge.

8.3 Demokratiets manifestasjon

En av de paradoksale sidene ved ressursenes forbannelse som ofte fremheves er dens evne til å bremse opp og i enkelte tilfeller reversere oppbygging av et fungerende demokrati (Ross, 2000). Når innbyggere i et land ikke får ta en reell del i styringen av landet, vil de også miste evnen til å råde over sitt eget lands naturressurser. I ovenstående avsnitt er det undersøkt hvordan Norge hadde en fordel i at det allerede var et fungerende demokrati før det fant petroleumsreserver i Nordsjøen. I at det norske demokratiet hadde høy tillit blant befolkningen, ville et statlig oljeselskap også oppleve en høyere tillit i det norske samfunnet enn et utenlandsk selskap, som ville bli sett på som utenfor den norske befolkningens kontroll. I *Til siste dråpe* (2009, s. 180) skriver Ryggvik:

Men de [lederne i Statoil] ville drive selskapet som et hundre prosent statlig eid aksjeselskap – med minst mulig politisk innblanding. Alle ønsket at Statoil skulle drives mest mulig effektivt. Når selskapet likevel fikk flere demokratiske elementer, skyldes det først og fremst den folkelige mobiliseringen rundt oljevirkksomheten som fulgte utover 1970-tallet. Det trengtes ingen maktutredning for å forstå at et selskap som fikk kontroll over store deler av den fremtidige oljeformuen, samtidig ville få stor politisk innflytelse. Demokratisk kontroll over oljepolitikken forutsatte dermed demokratisk kontroll over Statoil.

Et statlig oljeselskap som en videreføring av et fungerende demokrati ville tilsi at den norske befolkningen, dog indirekte, fikk være med å bestemme i hvert fall deler av oljepolitikken retning i dens tidlige fase. Viktigheten av denne mekanismen ble også understreket av et utvalg nedsatt av daværende industriminister Ola Skjåk Bræk i 1973, som konkluderte med at ikke bare kunne Statoil, rent praktisk, fungere som et redskap for staten i gjennomføring av mer allmenne politiske målsettinger, men også at verdiene Statoil fikk forvalte var av en slik størrelse og verdi som gjorde det uklokt å la selskapet styre helt alene (Ryggvik, 2009, s. 181). Dette møtte motbør både i Statoil og Stortinget, og det endelige resultatet ble et politisk kompromiss manifestert i Statoil-vedtektens paragraf 10, som lyder;

Regjeringen skal hvert år legge fram en særskilt årlig melding med hovedtrekkene i Statoils planer og prosjekter med økonomiske oversikter og andre saker av vesentlig prinsipiell eller politisk betydning.

(Ryggvik, 2015)

Slik ble Statoils disposisjoner til en viss grad underlagt parlamentarisk kontroll, som igjen var underlagt folkets demokratiske krefter. Ryggvik påpeker den demokratiske kontrollen over Statoil i *Til siste dråpe* (2009, s. 183-184):

«Den årlige behandlingen av Statoil i Stortinget ble en reell demokratisk kanal hvor slike samfunnsmessige sider ved virksomheten ble trukket med i helheten. [...] Det [debatten rundt oljevirkosmheten] var først og fremst uttrykk for en omfattende allmenn demokratisk mobilisering rundt oljepolitiske spørsmål. Oppe i alle disse debattene var og ble Statoil det viktigste redskapet til å kunne virkeliggjøre mange av de legitime demokratiske krav som ble stilt.»

Den reelle muligheten til å kunne påvirke kontemporær oljepolitikk høynet også nivået på debatten. Muligheten til å bli hørt gjorde at politikere og samfunnet generelt i større grad engasjerte i seg i oljepolitikken mekanismer enn hvis Statoil underlagt demokratisk kontroll kun hadde vært et retorisk virkemiddel (Ryggvik, 2009).

8.4 Teknologisk makt

Det er allerede vist hvor viktig det var for den norske befolkningen at den norske oljerenten kom den norske befolkningen til gode, noe som var ensbetydende med å sikre at ikke utenlandske oljeselskaper fikk en for stor del av ressursrikdommen. I dette var teknologien en uvurderlig del av eierskapet over oljefortjenestene, noe som er gjeldene i flere land:

Typisk for veldig mange land i sør som strever med å utvikle sin oljeindustri er at de har ikke den industrien. De er avhengig av utenlandske aktører som kommer inn, og som selvfølgelig er mest opptatt av å ta mest mulig av overskuddet selv, og fordi at de ikke har kontroll over teknologien så klarer de ikke å stå imot det. Der helt avhengig av de aktørene. I tillegg får disse aktørene veldig politisk makt, fordi når du har teknologisk makt, er det lett å overføre det til politisk makt og kan påvirke politikken i de landene på uheldig vis, nettopp for å prøve å få mest mulig ut av oljepengene.

(Ryggvik [B], 2017)

Et teknologisk avhengighetsforhold er en utvikling som i stor grad ble unngått i Norge, mye fordi målsettingen med «nasjonal styring og kontroll» sto sterkt i norsk oljepolitikk. Statoils

daværende administrerende direktør Arve Johnsen var klar over at «nasjonal styring og kontroll» i stor grad innebar teknologisk kompetanse:

For Arve Johnsen og hans støttespillere var nasjonal kontroll over oljevirkosomheten først og fremst et spørsmål om teknologisk makt. Hvis det nye statsoljeselskapet skulle oppnå noe, måtte det bli et teknologisk kompetent, operativt selskap.

(Ryggvik, 2009, s. 96)

På 70-tallet ble det tatt mange beslutninger av strategisk og reell betydning for å nå målsettingen om teknologisk kontroll og kompetanse som et ledd i nasjonal styring og kontroll (Ryggvik [A], 2017). Blant disse er Statoil-Mobil samarbeidet på Statfjordfeltet av monumental betydning. Statoil sikret seg i 1974 en eierandel på 50% i blokkene hvor man senere fant Statfjord, som da var verdens største oljefelt, og per dags dato fremdeles er det største oljefeltet i Nordsjøen (Oljedirektoratet, 2016). Det amerikanske oljeselskapet Mobil fikk operatørrettighetene, men måtte inngå en avtale hvor Mobils ansatte skulle lære opp Statoil til å operere og drifte feltet til den grad Statoil kunne overta operatørrettighetene på feltet innen 10 år. Med dette fikk Statoils ansatte uvurderlig tilgang til informasjon, kunnskap og teknologi som gjorde at selskapet i 1987 kunne overta ansvaret for et enormt oljefelt, og bygge opp en selvstendig rolle i norsk petroleumsnæring med tilhørende kompetanse (Ryggvik [A], 2017).

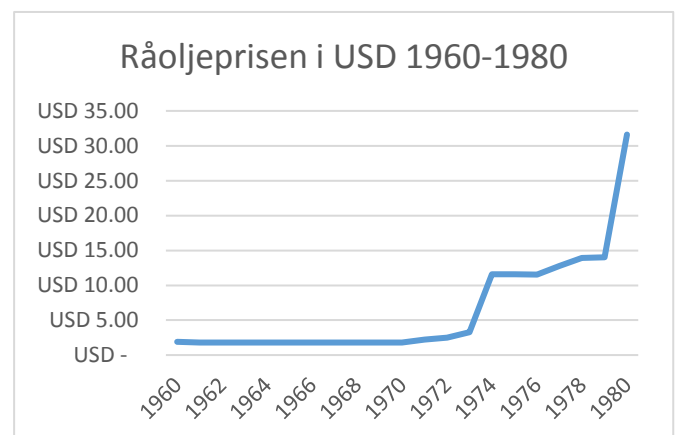
8.5 Norges forhandlingsposisjon

Hvorfor godtok internasjonale selskaper å gi fra seg et slikt gigantfunn og så mye kunnskap til et statlig oljeselskap? Svaret ligger ikke i selskapenes iboende gavmilde natur, men i overskuddet de fikk fra oljen. Av vedlagte graf (fig. 3) kan man se at råoljeprisen gjorde et hopp fra 3.29 USD til 11.58 USD fra 1973 til 1974, utløst av Oktoberkrigen (Lundberg, 2015). På ett år tredoblet oljeprisen seg, og de fleste oljeselskaper var svært ivrige etter å begynne arbeidet på norsk sokkel (Ryggvik,

2009). Sett i denne konteksten er det forståelig at Mobil godtok de norske myndighetens vilkår. I ettertid var dette også gunstig fra Mobils side, da oljeprisen igjen doblet seg fra 14.02 USD i 1978 til 31.61 USD i 1979 (BP, 2014). At Norge for alvor begynte sin petroleumsvirksomhet i en tid da oljeprisen ikke bare steg, men også gjorde kraftige hopp, ga myndighetene et enormt fortrinn i møte med utenlandske oljeselskaper. Dynamikken ved forhandlingsbordet i møte med utenlandske selskaper var til Norges fordel, i at selskapene var utålmodige etter å sikre seg mest mulig, fortrest mulig av de enorme reservene i Nordsjøen i en tid da potensiell profitt tredoblet seg.

8.6 Det økonomiske perspektivet

Norske myndigheter var allerede ved påvisningen av petroleum i Nordsjøen klar over farene ved hollandsk syke, noe som reflekteres i politikken som definerte den tidlige oljevirkosomheten. Det var lenge enighet om å holde en overoppheting av økonomien på en

Figur 3: BP, 2014

armlengdes avstand ved å hente opp petroleumsreservene i moderat tempo, noe som understrekes i Stortingsmelding 25 1973-74 punkt 4.3 (Finansdepartementet, 1974, s. 17):

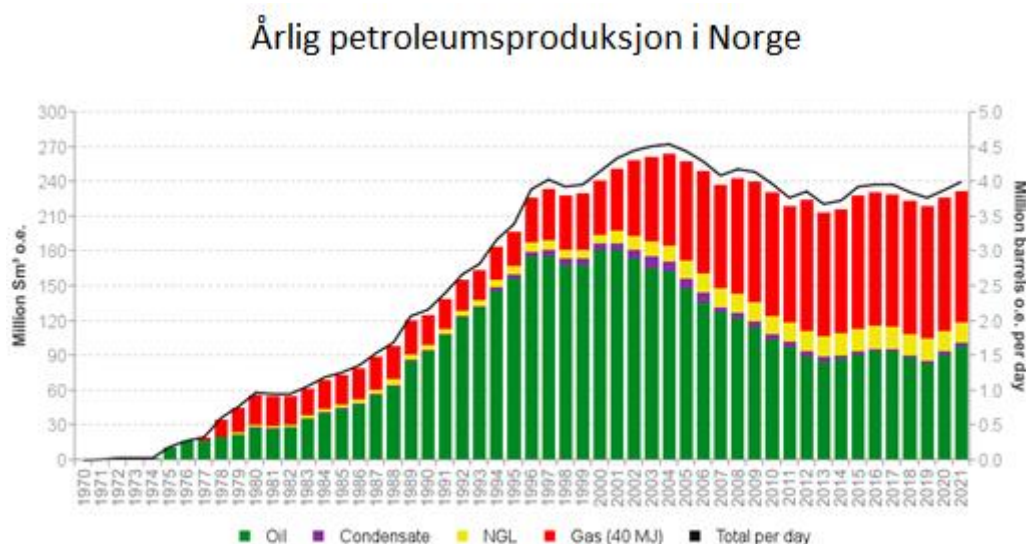
De inntekter som tilfaller det offentlige, vil om noen få år utgjøre betydelige beløp. [...] Men av hensyn til omstillingsproblemene bør økningen begrenses, og den bør strekkes ut i tid. [...] Av hensyn til likevekten i norsk økonomi er det ikke tilrådelig at de offentlige inntekter av petroleumsvirksomheten fullt ut nyttes til økt innenlandsk forbruk og investering, i det minste om de viser seg å bli så høye som en har lagt til grunn.»

For å oppfylle målsettingen om å begrense og forlenge inntektsøkningen fra petroleumsnæringen, vedtok man å holde et moderat investerings- og utvinningstempo:

Ut fra ønsket om en langsiktig ressursutnyttelse og etter en samlet samfunnsmessig vurdering er Regjeringen kommet til at Norge bør holde et moderat tempo i utvinningen av petroleumsressursene.

(Finansdepartementet, 1974)

Et «moderat tempo» ble ved Stortingsflertall satt til å være 90 millioner tonn petroleumsekvivalenter per år (Ryggvik [A], 2017). Dette varte ved til 1988, da man begynte å nærme seg det fastsatte taket:

Figur 4: Oljedirektoratet, 2017

1987 produserte man svært nærme grensen på 90 millioner tonn ekvivalenter årlig (fig. 4), og i 1988 vedtok myndigheten å heller fastsette tak på investeringene på 25 milliarder kroner årlig (Ryggvik [A], 2017). Høyere investeringsnivå var imidlertid ettertraktet under finanskrisen på 90-tallet, som var en konsekvens av børskrakk, oljeprisfall, boligprisfall og konkurs i en rekke norske banker (Gram, 2015). Deler av presset som lå på norske politikere var også eksternt, da særlig i form av Reagan-administrasjonens ønske om et forsert tempo i norsk oljeutventing, noe som ble realisert av Brundtland-regjeringen i 1986 med utbyggingen på Troll-feltet (Ryggvik, 2009). Som følge av internt og eksternt press opphevet norske myndigheter alle begrensninger på oljenæringen, og lot produksjons- og investeringsnivået styre seg selv. Kun seks år etter var produksjonen av olje tredoblet fra den

tidligere maksgrensa på 90 til 280 millioner tonn oljeekvivalenter, mens investeringene doblet seg fra 25 til 57 milliarder kroner (Ryggvik [A], 2017).

Hensynet til norsk økonomi var allikevel ikke borte, og opprettelsen av Statens Petroleumsfond (Oljefondet) den 22. juni 1990 er et resultat av det. Poenget med fondet var å holde den massive oljerikdommen utenfor den generelle norske økonomien, noe som ble videreført av Stoltenberg-regjeringen i 2001 med innføringen av handlingsregelen, som tilsa at regjeringen kun kan bruke 4% av fondskapitalen til å dekke budsjettunderskudd (Garvik, 2017). Med dette skulle altså alle opptakter til hollandsk syke i norsk økonomi være unngått, men slik har det ikke gått. Ryggvik poengterer at et høyere utvinnings- og investeringstempo har ført oss inn i en boble:

Man skulle holde pengene utenfor økonomien generelt, det var ideen med oljefondet. Der vil jeg si at vi hadde en mye bedre metode før vi innførte Oljefondet, det var nemlig det at når man startet opp oljevirkosomheten så man at man skulle ha et moderat utviklings- og investeringstempo, det vil si at man forsto veldig godt når man fant olje i Norge, at dette er en begrenset ressurs, den tar slutt en gang og jo raskere vi tar det ut, jo vanskeligere er omstillingen som kommer etter. [...] Sånn sett kan du si at oljefondet er et produkt av at vi forlot den politikken som i utgangspunktet kanskje var veldig fornuftig, nemlig at vi skal ta ut lite. [...] Det vi ser i Norge i dag er at vi har en massiv vekst i eiendomsprisene og mange som spekulerer, som kjøper opp leiligheter, ikke for å bo der selv, men for å leie dem ut. Så der er det kanskje et tegn på at vi, muligens et tegn, på at vi er inne i en slik boble allikevel, som følge av at vi har mye oljepenger ute i økonomien. Man har ikke klart å holde tilbake Oljefondet.

(Ryggvik [B], 2017)

Ryggvik peker her på at en stor fartsøkning i både utvinning og investering setter Norges økonomi en sårbar situasjon. Ifølge BP Statistical Review 2016 hentet Norge opp 228 millioner tonn oljeekvivalenter i 2015, noe som gir en R/P-ratio («reserves to production ratio») på 11.3 år. R/P-ratio sier hvor mange år med produksjon et land har igjen basert på eksisterende oljereserver og utvinningsnivå. Til sammenligning hadde Australia en R/P-ratio på 28.3 år, og Canada en ratio på 107.6 år på samme tidspunkt (BP, 2016). Norge henter opp petroleum fra Nordsjøen i en enorm fart, flere ganger raskere enn det som originalt ble satt som et ideelt moderat tempo.

Det finnes i dag intet bevis for at Norge er rammet av hollandsk syke, men det finnes urovekkende tegn på en «two-speed economy», hvor service- og petroleumsnæringen vokser mye raskere enn konkurranseutsatte næringer (Bjørnland & Thorsrud, 2014). Det er blitt pekt på at Norge er for oljeavhengig fra flere hold, særlig etter oljeprisfallet i 2014. Etter prisfallet i 2014 fikk Norge kritikk både internt og eksternt, blant annet fra IMF, for å ha gjort seg avhengig av en ikke-fornybare ressurs (IMF, 2016). IMF's kritikk fra 2016 minner svært om Ryggviks karakteristikker av kontemporær norsk oljepolitikk fra *Til siste dråpe* (2009, s. 146):

[...] Norge har gjort det motsatte av det som var målsettingen. Vi har på svært kort tid pumpet opp det meste av den utvinnbare oljen. Hvis ikke bremsene settes på, vil vi om ikke

altfor mange oppleve år oppleve det samme med gassen. Hvordan kunne vi ende med å bryte så totalt med det som i utgangspunktet var en så god målsetting?

9 Konklusjon

På grunnlag av de undersøkelser gjort i forbindelse med denne rapporten kan følgende konklusjon trekkes; Norge unngikk ressursenes forbannelse gjennom en kombinasjon av gode institusjoner og demokrati, historisk tidspunkt og forhandlingsposisjon samt gode politiske forsetter om å tøyte oljepengenes effekt på den norske økonomien.

Institusjonene og landets allerede demokratiske tradisjoner skiller Norges oljehistorie fra land som har opplevd oljen som en forbannelse snarere enn en velsignelse. Et bredt politisk og folkelig engasjement var opptatt av å sikre at mest mulig av ressursrikdommen skulle tilfalle det norske felleskapet, og Norges tidligere erfaringer med grunnrente i form av vannkraft gjorde at institusjonene tilrettela for at det var et realiserbart mål. Et transparent demokrati og lav korrupsjon gjorde den norske sokkelen attraktiv overfor større oljeselskaper, noe Norge dro den fulle nytte av i form av kunnskap, kompetanse og teknologi.

I ettertid er det åpenbart at Norge vanskelig kunne ha funnet oljen på et mer gunstig tidspunkt. Opprettelsen av karteller som OPEC deradikaliserte ideen om at råvarerikdom skal tilfalle befolkningen i landet den er funnet, mens stigende oljepriser ga Norge svært gode kort på hånden i forhandlinger med internasjonale selskaper. Tidsånden tilrettela også i stor grad for et stort, operativt statseid oljeselskap, samt et strengt skattesystem for å sikre inntektene til det norske samfunnet. Den gunstige forhandlingsposisjonen til Norge ga oss også en god mulighet til å sikre oss kunnskap og kompetanse innen det teknologiske aspektet, noe man også videreutviklet til en grad hvor norsk teknologi er etterspurt i internasjonale petroleumssammenhenger.

Fra norsk oljehistories spede begynnelse hadde man en målsetting om nasjonal styring og kontroll samt et moderat utvinnings- og investeringstempoet for å unngå en katastrofal økonomisk utvikling. Oljepengene har i senere tid blitt samlet i et sparefond av dimensjoner, og har ikke bare sikret en i verdensammenheng unik sikring for både kontemporær politikk og framtidige generasjoner, men også spart den norske økonomien for et «oljesjokk». Her har imidlertid utviklingen gått i gal retning i de siste tiårene, og kritikere fra flere hold har rett i at Norge er nødt til å trappe ned investerings- og utvinningstakten i petroleumsindustrien om ikke andre sektorer i norsk økonomi skal voldes skade. Hastverket fremskyndes med et økende internasjonalt fokus på global oppvarming og en overgang til mer klimavennlige energiløsninger enn petroleum.

Norge har gjennom samspill av en rekke faktorer prestert å videreutvikle en egalitær velferdsstat, et stabilt og transparent demokrati, teknologisk kompetanse i verdensklasse og jevnt over bedre levekår for hele befolkningen ved hjelp av en naturressurs som har skapt konflikt og skade til en grad hvor oljefunn blir møtt med pessimisme. Å forspille de skapte godene i en iver etter å bruke olje som motkonjunkturpolitikk er et uklokt trekk, og i tiden framover vil høynet utvinningstempo og oljeavhengighet bli de en av de største utfordringene for det norske samfunnet.

10 Bibliografi

Ades, A. & Tella, A. D., 1999. *Rents, Competition and Corruption*, Nashville: American Economic Association.

Auty, R., 1993. *Sustaining Development in Mineral Economies - The Resource Curse Thesis*. Abingdon: Routledge.

Auty, R. & Gelb, A., 2000. *Political Economy of Resource Abundant States*, Lancaster: Lancaster University.

Bannon, I. & Collier, P., 2003. *Natural Resources and Violent Conflict*, Washington DC: The World Bank.

Bell, C. & Wolford, S., 2014. *Oil Discoveries, Shifting Power and Civil Conflict*, Oxford: International Studies Association.

Benum, E., 2015. *Da havretten femdoblet Norge*. [Internett]

Available at: <https://www.norgeshistorie.no/oljealder-og-overflod/artikler/1938-da-havretten-femdoblet-norge.html>

[Funnet 4 April 2017].

Berg, B., 2004. *Qualitative Research Methods For The Social Sciences*. 5. red. Long Beach: Pearson.

Bjørnland, H. & Thorsrud, L. A., 2014. *Bloom or Gloom? Examining the Dutch Disease in Two-Speed Economies*, Oslo: Norges Bank.

BP, 2014. *BP Statistical Review of World Energy June 2014*, London: BP.

BP, 2016. *Statistical Review of World Energy June 2016*, London: BP.

Cavalcanti, T., Mohaddes, K. & Raissi, M., 2014. *Commodity Price Volatility and the Sources of Growth*, Cambridge: Cambridge Working Papers in Economics.

Colgan, J., 2013. *Petro-Agression - When Oil Causes War*. New York: Cambridge University Press.

Ebrahimzadeh, C., 2012. *Dutch Disease: Wealth Managed Unwisely*. [Internett]

Available at: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/basics/dutch.htm>

[Funnet 4 April 2017].

Finansdepartementet, 1974. *St. mld. nr. 25 (1973-73) - Petroleumsvirksomhetens plass i det norske samfunnet*. Oslo, Finansdepartementet.

Finansdepartementet, 2014. *"Hollandsk Syke"*. [Internett]

Available at: https://www.regjeringen.no/no/tema/okonomi-og-budsjett/norsk_okonomi/bruk-av-oljepenger-/hollandsk-syke/id449284/

[Funnet 3 April 2017].

Garvik, O., 2017. *Handlingsregelen*. [Internett]

Available at: <https://snl.no/handlingsregelen>

[Funnet 4 April 2017].

Gelb, A., 1988. *Oil Windfalls: Blessing or Curse?*. Washington DC: World Bank.

Gram, T., 2015. *Bankkriser i Norge*. [Internett]
Available at: https://snl.no/Bankkriser_i_Norge
[Funnet 4 April 2017].

Hamilton, K. & Ruta, G., 2006. *From Curse to Blessing - Natural Resources and Institutional Quality*, Washington DC: The World Bank.

Holden, S., 2013. *Avoiding the resource curse the case Norway*, Oslo: Universitetet i Oslo- Økonomisk Institutt.

Hovland, K. M., 2016. *Oljebransjen femti år: Så mye har Norge tjent*. [Internett]
Available at: <http://e24.no/makro-og-politikk/olje/oljebransjen-femti-aar-saa-mye-har-norge-tjent/23838163>
[Funnet 4 April 2017].

IMF, 2016. *Norway: Staff Concluding Statement of the 2016 Article IV Mission*. [Internett]
Available at: <http://www.imf.org/external/np/ms/2016/051916.htm>
[Funnet 4 April 2017].

Industrikomiteen 1971, 1971. *Stortingsmelding av 14. juni 1971*, Oslo: Industrikomiteén 1971.

Lundberg, N., 2015. *Oljekrisen 1973-74*. [Internett]
Available at: https://snl.no/oljekrisen_1973%E2%80%9374
[Funnet 4 April 2017].

Mehlum, H., Moene, K. & Torvik, R., 2005. *Institutions and the Resource Curse*, Oslo: Universitet i Oslo - Økonomisk institutt.

Mehlum, H., Moene, K. & Torvik, R., 2008. *Mineral Rents and Societal Development in Norway*, Oslo: Unviersitet i Oslo - Økonomisk Institutt.

Mehrara, M., Alhosseini, S. & Bahramirad, D., 2008. *Resource curse and institutional quality in oil countries*, Munich: University Library of Munich.

Mideksa, T., 2012. *The Economic Impact of Natural Resources*, Oslo: CICERO.

Neary, J. P. & Corden, W. M., 1982. *Booming Sector and De-Industrializing in a Small, Open Economy*, Oxford: Basil Blackwell.

Nordsøfonden, 2017. *DUC*. [Internett]
Available at: <http://www.nordsoefonden.dk/en/duc>
[Funnet 4 April 2017].

Noreng, Ø., 1984. *Olje-Norge - Det bevisstløse eksperimentet*. 1. red. Oslo: Aschehoug.

Norges Bank, 2017. *Oljefondets markedsverdi*. [Internett]
Available at: <https://www.nbim.no/no/>
[Funnet 5 April 2017].

Norsk Petroleum, 2017. *Petroleumsskatt*. [Internett]
Available at: <http://www.norskpetroleum.no/okonomi/petroleumsskatt/>
[Funnet 4 April 2017].

NRK Rogaland, 2016. *Økokrim gransker Statoils Angola-utbetalinger*. [Internett]
Available at: <https://www.nrk.no/rogaland/okokrim-gransker-statoils-angola-utbetalinger->

1.12811638

[Funnet 4 April 2017].

Olje- og energidepartementet, 2014. *Deleid selskap*. [Internett]

Available at: <https://www.regjeringen.no/no/tema/energi/statlig-eierskap-i-energisektoren/deleid-selskap/id2353247/>

[Funnet 4 April 2017].

Olje- og energidepartementet, 2016. *Norsk oljehistorie på 5 minutter*. [Internett]

Available at: <https://www.regjeringen.no/no/tema/energi/olje-og-gass/norsk-oljehistorie-pa-5-minutter/id440538/>

[Funnet 4 April 2017].

Oljedirektoratet, 1983. *Årsberetning 1982*, Oslo: Oljedirektoratet.

Oljedirektoratet, 2016. *Five billion barrels of oil and gas from the Statfjord field*. [Internett]

Available at: <http://www.npd.no/en/news/News/2016/Five-billion-barrels-of-oil-and-gas-from-the-Statfjord-field/>

[Funnet 4 April 2017].

Oljedirektoratet, 2017. *Produksjon*. [Internett]

Available at: <http://www.norskpetroleum.no/fakta/produksjon/>

[Funnet 4 April 2017].

Petroleumsskatteloven, 1975. *Lov om skattlegging av undersjøiske petroleumsforkomster*.

[Internett]

Available at: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1975-06-13-35>

[Funnet 3 April 2017].

Reuters, 2014. *End of oil boom threatens Norway's welfare model*. [Internett]

Available at: <http://www.reuters.com/article/us-norway-economy-insight-idUSBREA4703Z20140508>

[Funnet 4 April 2017].

Ross, M., 1999. *The Political Economy of the Resource Curse*, Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

Ross, M., 2000. *Does Oil Hinder Democracy?*, Washington DC: The World Bank.

Ryggvik [A], H., 2017. *Norsk oljehistorie*. [Internett]

Available at: https://snl.no/Norsk_oljehistorie

[Funnet 3 April 2017].

Ryggvik [B], H., 2017. *Transkript HR* [Intervju] (7 Mars 2017).

Ryggvik, H., 2009. *Til siste dråpe: Om oljens politiske økonomi*. 1. red. Oslo: Aschehoug.

Ryggvik, H., 2015. *Statoil ASA*. [Internett]

Available at: https://snl.no/Statoil_ASA

[Funnet 4 April 2017].

Sachs, J. D. & Warner, A. M., 1995. *Natural Resource Abundance and Economic Growth*, Cambridge: National Bureau of Economic Research.

SNL, 2017. *Statens pensjonsfond utland*. [Internett]
Available at: https://snl.no/Statens_pensjonsfond_utland
[Funnet 4 April 2017].

The World Bank, 2017. *Worldwide Governance Indicators*. [Internett]
Available at: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/>
[Funnet 4 April 2017].

Transparency International, 2017. *Corruption Perceptions Index 2016*. [Internett]
Available at: http://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2016
[Funnet 4 April 2017].

Vannfallskonsesjonsloven, 1917. *Lov om erverv av vannfall*. [Internett]
Available at: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1917-12-14-16>
[Funnet 3 April 2017].

Økokrim, 2009. *Statoil-saken (2004)*. [Internett]
Available at: <http://www.okokrim.no/sak-statoil>
[Funnet 3 April 2017].

Østenstad, G. T., 2015. *Hollandsk syke*. [Internett]
Available at: https://snl.no/Hollandsk_syke
[Funnet 4 April 2017].

11 Vedlegg

Vedlegg kan finnes i Google Drive-mappen titulert *Holbergprosjektet 2017: Vedlegg* i lenken:
<https://drive.google.com/open?id=0B5TBPu9bmnGLdmJ0c29uNHplbTA>

Mappen inneholder oversikt over brukt datamateriale, nedlastet materiale til gjennomsyn og to intervjuguider.